

(Nota bene: de gebruikte bronnen, archieven en literatuur zijn te vinden op de website van de vereniging evenals de daarnaar verwijzende voetnoten (vn) en eindnoten (en).)

Op woensdag 24 januari 1945 doen de Duitsers een inval bij Jan Kouw in de Fonteinstraat in Leerdam en op dezelfde avond vallen ze ook binnen op drie adressen in Heukelum, namelijk bij A. Visser, die bij het gemaal van Asperen woont, bij de politieagent Arend Zeemering en bij de jachttopziener Evert Nool. De leiding van het verzet heeft het vermoeden dat er sprake is van verraad. Men verdenkt de jonge, uit Amsterdam afkomstige, Hans Gerver, die sinds kort in Leerdam verblijft bij de familie Kouw. Hij kent de adressen van de mensen die opgepakt zijn en hij komt er veel. Een andere verdachte is Pieter Lahnstein, een jonge Amsterdammer die kort daarvoor door Hans Gerver geïntroduceerd is als deskundige op het gebied van overvallen. Op maandag 5 februari houden de Duitsers een grote razzia in Asperen, waarbij veel mensen opgepakt worden, waaronder Henk Post die deel uitmaakt van de groep rond Zeemering en Nool, en ze arresteren ook de administrateur en polderbestuurder Jacobus (Co) van Beest in Spijk en de veehouder Hendrik van Bezooijen in de Minkeloos in Hoog-Blokland. De Minkeloos 26 was de commandopost van de 6^e en 7^e compagnie van de Binnenlandse Strijdkrachten en de vergaderplaats van de ondergrondse voor de omgeving van Gorinchem. De Duitsers doen ook invallen bij onder andere Johannes Arkema en Bertus van der Kolk in Leerdam en bij de politieagent Gijsbert Lakerveld in Heukelum. Op deze adressen vinden ze niemand, want na een tip zijn de meesten ondergedoken. Deze arrestaties zijn voor het verzet in en om Leerdam een grote tegenslag.

Heeft u meer informatie over deze gebeurtenis, is de vraag, die Teunis van Bezooijen, een zoon van Hendrik, begin 2017 aan ons stelt. Hij hoopt vooral ook dat we iets meer weten over de verantwoordelijkheid van het Leerdamse verzet voor dit verraad, waarvan de dood van zijn vader het gevolg is geweest.

Met het materiaal van Van Bezooijen en de medewerking van de mensen die betrokken zijn bij de mei-voorstellingen ‘Erich und ...Du?’^(vn 1), aangevuld met stukken uit het archief van Co Fioole, en van Jan Nieuwboer waarover we sinds kort de beschikking kregen, hebben we een reconstructie kunnen maken van de gebeurtenissen, die geleid hebben tot bovengenoemde arrestaties.

Wat we met grote waarschijnlijkheid kunnen vaststellen (omdat we meer dan één of een onverdachte bron hebben) is, dat tussen september 1944 en december 1944 Hans Gerver^(en i) zich in Leerdam heeft gemeld met het verzoek een onderduikadres te krijgen. Hij krijgt dit, op voorspraak van Johannes Arkema^(vn 2,3), bij schilder/drogist Jan Kouw in de Fonteinstraat^(vn 4,5). Gerver meldt zich vervolgens in Heukelum en organiseert de daar aanwezige verzetsmensen tot een stoottroep^(vn 6,7). Op 16 januari 1945 ontmoet Gerver in Leerdam Pieter Lahnstein^(vn 8,9). Gerver kent Lahnstein vanuit Amsterdam als medewerker van een verzetsgroep – in ieder geval distributeur van bonkaarten^(vn 10,11). Lahnstein, echter, heeft van zijn Duitse opdrachtgevers^(vn 12, en ii, iii, iv) de opdracht gekregen te infiltreren in een verzetsgroep in of om Leerdam. Hij kreeg namelijk een verzoek om hulp van Gerver bij het opzetten danwel bewapenen van een verzetsgroep^(vn 13,14, en v), waarvan hij zijn opdrachtgevers op de hoogte stelde. Gerver introduceert Lahnstein bij de groep in Heukelum als deskundige in overvallen^(vn 15). Er worden twee overvallen beraamd door de groep, namelijk op een ‘foute’ boer op 17 januari 1945 en op de dependance van het bonkaartendistributiecentrum Leerdam in Asperen op 18 januari 1945^(vn 16). Omdat hij denkt herkend te zijn, verdwijnt Hans Gerver tijdelijk uit Leerdam^(vn 17). Lahnstein geeft zijn bevindingen door aan zijn opdrachtgevers, waaronder de adressen die hij heeft leren kennen, namelijk het onderduikadres van Gerver, het adres van vader en zoon Visser, het adres van Zeemering (waar hij onderdak heeft gehad tijdens zijn verblijf in de omgeving van Leerdam^(vn 18)) en het adres van Nool.

Dit verhaal wordt bevestigd door Richard Ernst Becker, van beroep Kriminalinspektor, gedetineerd in Utrecht. Hij verklaart tegenover Willem Durieux^(en vi), rechercheur bij de gemeentepolitie te Dordrecht in 1947^(vn 19): *Ik ben (...) als Diensstelleleiter van de Geheime Feldpolizei (...) omstreeks half December 1944 naar Utrecht vertrokken. In Utrecht kwam ik in contact met een der Hoofdpersonen van de Frontaufklärung genaamd Arno. (...) Op zekere dag,*

de juiste datum kan ik mij niet meer herinneren, deelde Arno mij mede, van een zijner vouwmannen^(vn 20) genaamd Lahnstein te hebben vernomen dat in Leerdam en omgeving belangrijke inlichtingen omtrent de illegaliteit waren ingewonnen. In tegenwoordigheid van Arno heb ik hierover Lahnstein verhoord. Hieruit bleek ons, dat Lahnstein over zeer omvangrijke gegevens omtrent de werkwijze der illegaliteit van Asperen^(vn 21) en omgeving beschikte. Daar genoemde omgeving reeds lang onder verdenking stond, besloten wij de door Lahnstein genoemde personen te arresteren. (...) kreeg Lahnstein van Arno de opdracht verschillende woningen te Asperen te omsingelen.^(vn 22)

In de nacht van 24 op 25 januari 1945 worden er bij Kouw in Leerdam en bij Visser, Zeemering en Nool in Heukelum invallen gedaan door de Duitsers.

Gerver wordt in de Fonteinstraat in Leerdam bij KOUW niet aangetroffen, omdat hij op 21 januari 1945 (...) per rijwiel van Leerdam vertrokken (was) naar Hoogwoud, alwaar ik tot 28 januari 1945 ben geweest^(vn 23). Na terugkeer in Leerdam op 29 januari 1945 wordt Gerver aan een verhoor onderworpen^(vn 24). Arkema, de leider van de verzetsgroep in Leerdam, is daar bij, evenals Adri Mans en de eigenaar van een boerderij in Meerkerk, waar het verhoor wordt gehouden^(vn 25). Later schrijft Arkema aan vader Gerver zouden wij hem (Hans Gerver, hb) zeker na 25 Jan vast gehouden hebben, indien het niet absoluut onmogelijk geweest was^(vn 26). Gerver wordt over de Lek gezet^(vn 27). Volgens Gerver zelf is hij nog een paar dagen in Erichem en Kesteren geweest, voordat hij op 6 februari 1945 weer vertrekt naar West-Friesland^(vn 28).

Gerver wordt niet aangetroffen, maar wel wordt vastgesteld dat er illegaal naar de radio wordt geluisterd in de Fonteinstraat in Leerdam^(vn 29, 30). Onder anderen Kouw, A. Visser en zijn zoon Marinus, Zeemering en Nool worden gearresteerd^(vn 31). Lahnstein weet (op welke manier dan ook) de verdenking van verraad op Gerver te schuiven^(vn 32). Lahnstein noemt Zeemering als de chef van de verzetsgroep^(vn 33).

Zeemering geeft na 'verhoor'^(vn 34) nieuwe adressen aan de Duitsers, die op 5 februari een razzia houden in Asperen en een inval doen in de Minkeloos bij Van Bezooijen en in Spijk bij Van Beest^(vn 35). Uit de Minkeloos zijn dan al wapens, e.d. en onderduikers verdwenen, omdat van de in januari opgepakt in ieder geval Zeemering en Nool bekend zijn met de Minkeloos^(vn 36). Ondanks dat er geen bezwarende voorwerpen gevonden worden, wordt Hendrik van Bezooijen meegenomen^(vn 37).

De Duitsers doen op die dag ook invallen op verschillende andere adressen, waaronder op die van Lakerveld (veldwachter te Heukelum, hb), Arkema en v.d. Kolk^(vn 38). Er wordt echter niemand gevonden, omdat iedereen na een tip is ondergedoken^(vn 39).

Tijdens de razzia in Asperen wordt ook Henk Post, lid van de verzetsgroep rond Nool en Zeemering, opgepakt, die ineens werd vrijgelaten^(vn 40). In het archief van Fioole^(vn 41) vinden we nadere informatie omtrent de plotselinge vrijlating van Post. Durieux verhoort Hendrik Jan Post. Hij is een neef van Jacob Anne Post en werkt vanaf 1943 bij zijn oom op kantoor, maar woont in Heukelum. Hij verklaart: *Op zekere dag vroeg de jachtopziener Nool, van wie mij bekend was dat hij illegaal werkte, of ik op een avond met hem mee wilde gaan. Volgens Nool waren er twee Engelse piloten ondergebracht. Daar Nool de Engelse taal niet verstond, vroeg hij mij of ik als tolk wilde fungeren. Ik ben toen naar ik meen, die zelfde avond met Nool en Zeemering naar de aangeduide plaats gegaan. Al spoedig bleek mij, dat de bewust piloten Duitsers waren en gaf dit aan Nool door. Ik stelde vervolgens voor hen dood te schieten doch de veldwachter Lakerveld, die inmiddels door Nool en Zeemering was gewaarschuwd, wilde hiervan niets weten. Vanaf die tijd werd ik door Nool in de verzetsbeweging opgenomen. Onze groep bestond toen slechts uit drie personen, Nool Zeemering en ik. Later is deze groep uitgebreid. (...) Op 24 Januari 1945 werden Nool en Zeemering door de Duitsers gearresteerd. (...) Ongeveer een week nadat Nool en Zeemering waren gearresteerd, werd er een tweede razzia te Asperen gehouden. Ik werd des nachts in een arbeiderswoning gelegen naast het kasteel gearresteerd. (...) De volgende dag werd ik door een Duitsers genaamd Arno verhoord, Deze las mij een verklaring van Zeemering voor waaruit duidelijk bleek dat ik bij een illegale verzetsorganisatie was aangesloten. (...) Vervolgens werd mij gevraagd of ik een zekere Hans Gerver kende en waar die persoon zich momenteel ophield. Ik zeide hierop weleens van de naam Gerver te hebben gehoord doch niet met de verblijfplaats van deze persoon bekend te zijn.*

Arno vroeg mij of ik kans zag Gerver in korte tijd op te sporen. Ik begreep dat dit de enigste kans was om mijn leven te redden en zeide daarop dat ik mogelijk Gerver binnen korte tijd kon op sporen. (...) de opdracht Hans Gerver op te sporen brachten mij tot ongekende moeilijkheden. Ik durfde met de illegaliteit daarover niet te praten. (...) Toen ze mij naar mijn vrijlating vroegen, gaf ik te kennen eigenaar te zijn van 80 bunder land en in verband daarmee aan mij een vrijstelling was verleend.^(vn 42)

In de zomer van 1944 is door Hitler het *Niedermachungsbehehl* ^(en vii) uitgevaardigd waarin vastgesteld wordt dat gearresteerde verzetsmensen niet langer het recht hebben op een strafproces: verzetsmensen die bij hun arrestatie bewapend zijn, mogen ter plaatse worden geëxecuteerd of overgedragen aan de *Sicherheitspolizei*. Die organisatie kan zelf uitmaken welke arrestanten gefusilleerd zullen worden. Hanns Albin Rauter, die op 26 juni 1940 benoemd was tot Höhere SS- und Polizeiführer (HSSPF) "Nordwest" en leider van de SS-Oberabschnitt "Nordwest", interpreteert dit bevel zodanig, dat verzetsmensen zonder vorm van proces als represaillemaatregel voor overvallen van het verzet in Nederland gefusilleerd kunnen worden. Dit overkomt Zeemering, Nool, Marinus Visser, Van Beest en Van Bezooijen op 31 maart 1945. *Zij werden in het Fort De Bilt gebracht en daar gefusilleerd^(vn 43)*. Jan Kouw treft, samen met negen anderen, eenzelfde lot aan de Soestdijkerweg in de omgeving van Zeist op 5 april 1945^(vn 44).

Johannis Willem (Hans) Gerver is door het verzet in Spanbroek (West-Friesland), op verdenking van verraad, op 19 februari 1945 *door zijn eigen mensen gefusilleerd^(vn 45)*. Uit een onderzoek van het Centraal Afwikkelingsbureau 24 (C.A.B. 24), in samenwerking met het Bureau Nationale Veiligheid, blijkt dat Gerver *onschuldig is aan het hem ten laste gelegde^(vn 46)*. Op 19 september 1945 wordt *met veel ceremonieel en in aanwezigheid van veel autoriteiten het lichaam* (van Gerver, hb) *overgebracht naar de r.-k. begraafplaats aan de Drieboomlaan* (in Hoorn, hb) *om daar met militaire eer te worden begraven^(vn 47)*.

Pieter Lahnstein is in 1948 door de vijfde kamer van het Bijzonder Gerechtshof in Amsterdam veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf.^(vn 48) In 1952 is deze straf omgezet in 20 jaar detentie.

Hoe zit het nou met de verantwoordelijkheid van het Leerdamse verzet voor het verraad? Hier begeven we ons op een glibberig pad, omdat er in de documenten die ons ter beschikking staan geen motieven worden genoemd, noch aanwijzingen voor verantwoordelijkheid. Maar voor het beantwoorden van deze vraag kunnen we wel teruggrijpen op een rapport^(vn 49) van Jaap Wieringa van 30 mei 1945. Daarin lezen we het onderstaande.

In Leerdam dat volgens bevel Dordt onder de 7^e Comp. behoorde, gebeurde het volgende: Een zekere Hans Gerber, lid K.P. Geldermalsen, kwam in contact met Leerdam en wist daar het vertrouwen te winnen. Deze Hans kwam in verbinding met een zekere Piet Lahnstein, aan dezen man vertelde Hans alles wat hij van Leerdam was te weten gekomen, dit was een zeer grote fout, daar er bij onze mensen op aan werd gedrongen, nooit met vreemde personen openhartig te spreken over onze beweging. Deze Hans is uiteindelijk de oorzaak geweest, dat Nool, Visser, Semering, J. v. Beesd en H. v. Bezooijen zijn gefusileerd. De manier, hoe Hans met weinig moeite het vertrouwen van sommige mensen wist te verkrijgen, blijkt uit het navolgend geval. Hans kwam bij den Heer Arkema toestemming vragen voor een overval op het distributiekantoor te Asperen. De Heer Arkema gaf te kennen, dat hij hiervoor geen toestemming mocht geven, als zij het toch deden, dan was het voor eigen verantwoording. (...) Een overval op het distributiekantoor Asperen was een zeer onverantwoordelijke daad, die volgens mij, zeer zeker door den Heer Arkema, zoo nodig met geweld, tegengehouden had moeten worden. (...) Als gevolg van bovenstaande voorvallen werd in Leerdam de S.G. opgerold, de manschappen die overbleven doken onder, zoodat het contact verloren ging^(vn 50).

Bij Schakel, uit 1990, lezen we (aanvullend) dat Hans *(de familienaam laat ik achterwege, omdat hij uit een goed gezin kwam) (...) behoort tot de kern die door Jaap Wieringa en mij geschoold werd in het gebruik van geallieerde wapens en explosieven. (...) Toen wij van de eerste schrik (van de arrestaties op 24 en 25 januari, hb) bekomen waren, viel het ons op dat Hans op de adressen van de gearresteerden vaak kwam. De daardoor gewekte verdenking werd onderstreept door de arrestatie van Ko van Beesd uit Spijk, ook al zo'n aanloopadres. (...) Toen Jaap en ik na onze Dordtse dagen in de Minkeloos aankwamen, werden wij geïnformeerd over het verhoor en over het feit, dat men Hans bij gebrek aan bewijs weer had laten lopen. (...)*

Vrijgelaten Hans liep regelrecht naar zijn in Leerdam rondspokende baas, de S.D. agent Piet Lahnstein^(vn 51).

De Jong^(vn 52) beschrijft in 2001 ook de voorvallen. Hij baseert zich op het rapport van Wieringa uit 1945 (*Wieringa deed ook verslag...*) en vult dit aan met de herinneringen van Schakel uit 1990, getuige de zin dat Hans Gerber *door de ondergrondse van Schouwen-Duiveland geliquideerd* is. Schakel vermeldt hetzelfde^(vn 53). Van Loon^(vn 54), die een overzicht geeft van de verzetsactiviteiten in en om Dordt, zal zich ook vooral gebaseerd hebben op de schriftelijke verklaringen van de commandanten van de verschillende compagnieën van de SG.

We kunnen nu het volgende veronderstellen. Gerver komt via de KP-Geldermalsen in Leerdam en vraagt daar om onderdak. Dat wordt hem door Arkema verstrekt bij de familie Kouw in de Fonteinstraat. Arkema weet, dat er aan de overkant van de Linge in de gemeenten Asperen en Heukelum (dan provincie Zuid-Holland, evenals Leerdam) nog steeds niet een goed georganiseerde verzetsgroep is, zoals de opdracht van de Binnenlandse Strijdkrachten was. Hij zorgt er voor dat Gerver 'aan de overkant' een groep opricht en organiseert. Hij geeft ook opdrachten, want *op instructie van Arkema heeft Lahnstein (...) het Stadskantoor van Asperen overvallen*^(vn 55). Arkema had dit niet moeten doen, omdat hij de antecedenten van Gerver niet kent en niet weet of deze betrouwbaar is. Gerver ontmoet Lahnstein in Leerdam en *aan dezen man vertelde Hans alles wat hij van Leerdam was te weten gekomen, dit was een zeer groote fout, daar er bij onze mensen op aan werd gedrongen, nooit met vreemde personen openhartig te spreken over onze beweging.*^(vn 56) Of Gerver nu wel of niet bewust informatie verstrekt heeft over het verzet in Leerdam, hij is zeker indirect verantwoordelijk voor de arrestaties van 24 op 25 januari 1945, omdat hij Lahnstein introduceert en informeert. Daarmee staat de 'schuld' van Leerdam vast, omdat men Gerver nooit had mogen toelaten tot het bestaande verzet.

Arkema krijgt van Wieringa ook nog het verwijt dat hij een overval op het distributiekantoor in Asperen niet verhinderd heeft, zo nodig met geweld.

Deze veronderstelling wordt nog eens extra ondersteund, omdat Gerver eind januari door Arkema (of in ieder geval *enkele leidende figuren in het Leerdamse verzet*^(vn 57)) is verhoord en niet door zijn leidinggevende uit Geldermalsen.

Bovendien schrijft Wieringa over het verlies van de mannen in Heukelum, Spijk en Hoog-Blokland als waren zij lid van zijn 7^e compagnie. Dus moet Leerdam verantwoordelijk zijn voor het organiseren van het verzet aldaar.

Alles wat in tegenspraak is met deze veronderstelling kunnen we naar de prullenbak verwijzen met een beroep op een onbetrouwbare getuige (Gerver) of een groot schuldgevoel vanwege het toelaten van Gerver tot het verzet (Arkema), danwel een schuldgevoel over niet beter de zaak in de greep te hebben gehad (Wieringa) of falende herinneringen (Schakel).

Bovenstaande is een heldere en eenduidige veronderstelling van de verantwoordelijkheden voor het verraad van de verzetsgroep in Heukelum en daarmee van de 7^e compagnie van de BS in de Vijfheerenlanden. Maar, *Geschiedschrijving is gebaat bij nuanceren*, volgens John Jansen van Galen^(vn 83). En dus is er ook een andere veronderstelling mogelijk. Die is wat omslachtiger, maar eveneens gebaseerd op de verhalen, die wij kennen. Teunis van Bezooijen is het met het onderstaande volstrekt oneens.

Waar we in het vervolg Hans Gerver sprekend opvoeren, is dat gebaseerd op het verslag van zijn verhoor in Spanbroek van 16 februari 1945^(vn 58).

Gerver zegt, dat hij half september 1944 probeerde de Waal over te steken naar het bevrijde zuiden. Hij meldt, dat het hem niet lukt de overkant te bereiken. Er is niemand die hem wil helpen. Hij komt dan (waarschijnlijk via-via) in contact met Johannes van Zanten uit Kesteren, die hij, naar eigen zeggen, nog kent uit Venlo als verzetstrijder. Van Zanten is uitvoerder bij de Nederlandse Heidemaatschappij, met standplaats Geldermalsen. Hij is ook de leider van het verzet in de Betuwe^(vn 59). Van Zanten controleert het verhaal van Gerver en vindt hem betrouwbaar. Hij vindt hem zo betrouwbaar dat hij hem de opdracht geeft om het verzet in de West-Betuwe te reorganiseren. Misschien heeft Van Zanten in de West-Betuwe op dat moment, half september 1944, geen zeggenschap (dat hebben we niet kunnen achterhalen), maar waarschijnlijk, vanwege zijn verzetsdaden, wel invloed. Hij heeft er waarschijnlijk, vanwege zijn vele contacten, weet van dat er wel verzetsactiviteiten plaatshebben, maar dat dat niet georganiseerd gebeurt.

Van Zanten geeft Gerver 'geloofsbrieven' mee zodat hij ingang krijgt bij het verzet in Asperen en Heukelum en hij verzoekt Arkema om een onderduikadres voor Gerver te vinden in Leerdam. Of Arkema en Van Zanten elkaar persoonlijk gekend hebben is ons niet duidelijk geworden. Arkema is wel bekend met enkele mensen uit 'Geldermalsen' die hij heeft ontmoet in Asperen. Die mensen hielden zich in Asperen schuil, omdat het hen warm onder de voeten was geworden in Geldermalsen. Arkema zegt alleen de voornamen van deze mensen te kennen^(vn 60).

Wanneer Gerver precies in Leerdam opduikt is niet met zekerheid te zeggen. De een zegt dat hij al in augustus bezig was in Heukelum en Asperen^(vn 61), maar dat lijkt, gezien de chronologie, onmogelijk. Arkema noemt plusminus *2 maanden tijds*^(vn 62) dat hij Hans Gerver gekend heeft en Geertje van Steijn-Kouw heeft het over eind 1944^(vn 63). Gerver zelf zegt dat hij *ongeveer half september 1944* uit Amsterdam per fiets is vertrokken richting Betuwe.

Gerver beroept zich in zijn verklaring steeds op zijn 'commandant Van Zanten'. Arkema laat vader Gerver weten dat hij geen verklaring kan afgeven, dat Hans lid is geweest van de Binnenlandse Strijdkrachten, omdat hij, naar eigen zeggen, lid was van de KP in Geldermalsen en niet in Leerdam^(vn 64). Verder lijkt het vreemd dat Arkema Gerver opdrachten zou verlenen die te maken hebben met het verzet, want hij beoordeelt Gerver als niet geschikt voor illegale arbeid vanwege *verregaande loslippigheid*^(vn 65). Dat oordeel heeft ook de vrouw van Jan Kouw^(vn 66) en Adri Mans schrijft dat Gerver *een beetje een opschepper (was, hb), echt een grote kwajongen, die met vuur speelde*^(vn 67).

Gerver beroept zich ook op medeweten van Van Zanten wanneer hij in januari 1945 Lahnstein introduceert bij de verzetsgroep in Heukelum. Dit lijkt een verzinsel van Gerver te zijn. Ten eerste gaat de introductie van Lahnstein heel snel. Ze treffen elkaar in Leerdam op 16 januari en op 17 en 18 januari worden de overvallen gepleegd op respectievelijk de boer en het distributiekantoor. Lahnstein verdwijnt op 19 januari, volgens Gerver, omdat hij in Utrecht op de Maliebaan 68 een afspraak heeft. Het kan natuurlijk zo zijn dat Gerver schriftelijk aan Van Zanten heeft laten weten over Lahnstein, maar dat weten we niet. Ten tweede is Van Zanten in november 1944 door de Duitsers opgepakt en op 4 december 1944 in Apeldoorn gefusilleerd.

Wanneer Lahnstein plotseling opduikt in Leerdam, is Gerver in eerste instantie argwanend. Volgens eigen zeggen wil hij zijn pistool pakken. Klaarblijkelijk stelt Lahnstein hem gerust. Hij zegt dat de Duitsers achter hem aanzitten en dat hij daarom Amsterdam verlaten heeft. Hij vraagt of Gerver hem voor een paar dagen een adres kan bezorgen, waar hij kan onderduiken. *Gerver brengt hem onder bij de familie Zeemering. Om enige zekerheid te verkrijgen over zijn betrouwbaarheid, heeft de familie nog zijn spullen doorzocht, maar niets verdachts gevonden. 'De tijd dat Lahnstein bij ons over huis kwam, zijn wij vertrouwelijk met elkaar omgegaan' verklaart Zwaantje na de bevrijding*^(vn 68). Hierna is er tussen beide verklaringen geen twijfel meer over de gang van zaken.

In deze veronderstelling heeft Gerver geen contact met het verzet in Leerdam, anders dan met Jan Kouw (onderduikadres) en met Johannes Arkema (sociaal contact, want *heb ik mijn zaken steeds zeer nadrukkelijk gescheiden gehouden van zijn (Gervers, hb) ondernemingen*^(vn 69)). Er is geen hiërarchische verhouding tussen Arkema en Gerver, ookal lezen we dat Jan Nieuwboer het heeft over de overval op het Stadskantoor in Asperen *op instructie van Arkema*^(vn 70). In zijn rapport zegt Wieringa: *Hans kwam bij den Heer Arkema toestemming vragen voor een overval op het distributiekantoor te Asperen. De Heer Arkema gaf te kennen, dat hij hiervoor geen toestemming mocht geven*^(vn 71). Wanneer Arkema de leidinggevende van Gerver zou zijn geweest, dan had hij hier toch niet geantwoord, dat hij geen toestemming mocht geven. Dan had hij toch gezegd, dat hij zo'n overval verbod en er zeker niet aan toegevoegd *als zij het toch deden, dan was het voor eigen verantwoording*^(vn 72). In deze veronderstelling is er dus geen schuld van 'Leerdam' aan de dood van de verzetslieden uit Heukelum, Spijk en Hoog-Blokland.

Overigens lijkt het ook onwaarschijnlijk dat Gerver *aan dezen man (Lahnstein, hb) vertelde (...)* *alles wat hij van Leerdam was te weten gekomen*^(vn 73), zoals Wieringa schrijft. Wanneer Gerver onder verantwoordelijkheid en vanuit Leerdam een verzetsgroep in Heukelum organiseerde, dan zou hij toch meer van het Leerdamse verzet hebben moeten kennen, dan alleen zijn eigen onderduikadres en de adressen van Visser, Zeemering en Nool. Dan hadden de Duitsers toch zeker op meer adressen in Leerdam een inval gedaan, zoals bij voorbeeld bij Arkema.

Bij deze veronderstelling moet ook nog een verklaring gegeven worden over het rapport van Wieringa. Als commandant van de 7^e compagnie verhaalt Wieringa op 30 mei 1945 onder andere over de moeilijkheden met Zoutewelle in Gorinchem (die geen leiding gaf aan het vormen van een sectie S.G. aldaar en de leiding niet wilde overdragen) en Arkema in Leerdam (die loyaal was aan zijn commandant Zoutewelle), over de inspanningen die het gekost heeft om in Vianen een groep op te zetten (waar de leiding van de O.D. buiten de oprichting van de S.G. werd gehouden) en over de gebeurtenissen uit het afgelopen jaar in 'zijn' sectie Leerdam. Wieringa moet het dan ook wel hebben over Hans Gerver, omdat zijn aanwezigheid geleid heeft tot de introductie van Pieter Lahnstein, als gevolg waarvan de manschappen van 'zijn' sectie Leerdam ondergedoken waren in februari 1945. Hij beschrijft dit alles alsof alles onder zijn verantwoordelijkheid is gebeurd. Maar, wanneer we Jan Nieuwboer^(vn 74) mogen geloven, nam Jaap Wieringa pas in februari 1945 de leiding in Leerdam over na het onderduiken van Arkema. Dit wordt nog versterkt door de opmerking van Wieringa dat *wanneer de orders tot het vormen van de 7^e comp. door den Heer Zouteveel^(vn 75) en Arkema op de juiste manier waren begrepen, zou, m.i., onze organisatie, die reeds opgebouwd was in de Alblasserwaard en beschikte over de noodige contra-spionage, zeer zeker Hans Gerber en Piet Lahnsteyn ontmaskerd hebben^(vn 76)*. Onder zijn compagnie 'Leerdam' vallen in mei 1945 ook Asperen en Heukelum, maar dat is pas vanaf maart 1945, want toen werd *in overleg met den Staf Chef District Betuwe een in Asperen bestaande groep S.G. overgenoemen^(vn 77) en in haar geheel bij sectie 1-7 ingeschakeld^(vn 78)*.

Waren er dan voor die tijd in het geheel geen contacten tussen de verschillende groepen? Die moeten er wel geweest zijn, Zeemering en Nool hadden *bij ons in de Minkeloos les (gekregen, hb) in wapens en springstoffen^(vn 79)*. Overigens schrijft Adri Mans dat Zeemering Nool, Henk Post, ikzelf en een jonge matroos (aardige vent (...)) onderricht kregen van Jan de Snor^(vn 80) en Wieringa in het gebruik van plofstoffen en stenguns bij een boer in Meerkerk^(vn 81). Wij hebben niet kunnen achterhalen of dit duidt op pragmatisme (de afstand is minder groot dan de afstand tot Geldermalsen) of dat er toch sprake is geweest van een gezagsverhouding.

Welke de juiste veronderstelling is, moeten we over laten aan de lezer. Wij weten het niet, want, zoals Van Oostrum heel goed opmerkt: *naarmate het eiland van onze kennis groeit, groeit ook de kust van onze onwetendheid.^(vn 82)*

Met dank aan:

Teunis van Bezooijen voor zijn niet aflatende kritische beschouwing van de door mij geproduceerde teksten;
Rein Nieuwboer, voor het beschikbaar stellen van het archief van zijn vader;
Tjoerd Zwije voor het openen van de archieven in West-Friesland en bij het CABR;
Arjan Bovenschen voor zijn onbevooroordeelde blik;
het bestuur van de Historische Vereniging Leerdam.